

„Magyarok Dél-Ázsiában” Előszó a Modern Geográfia tematikus számához¹

“Hungarians in South Asia”

Preface to the thematic issue of Modern Geográfia²

Tésits, Róbert³ – Wilhelm, Zoltán⁴

Hazánk közvéleménye *Kőrösi Csoma Sándorra* – helyesen – a tibetológia tudományának atyjaként tekint, illetve olyan példaképnek tartja, aki számtalan, a keletkutatás ösvényére lépő magyart inspirált. Ugyanakkor honfitársaink százai kerekednek fel, hogy a kitarítás, az elhivatottság és a keletkutatás magyar példaképének síremlékét felkeressék az indiai Darjeelingben. *Kőrösi Csoma Sándor* számos kiemelkedő magyar személyiséget „vonzott” a szubkontinensre, akik közül nagyon sokan alkottak maradandót a térségben.

Hazánkban az orientalizmus soha nem jelentett neutrális, csak a tudományos kutatás kritériumrendszerét integráló gyakorlatot. Tőlünk, keleti gyökerekkel büszkélkedő magyaroktól sokkal többet kívánt a keletkutatás mechanikus, steril eredményeket hajszoló tevékenységénél. A szubjektív elemeket soha egyik nagy orientalistánk sem tudta kizárni tudományos célkitűzéseiből, motivációinak köréből, módszertani eszköztárából, eredményeinek magyarázatából. Úgy tűnik, mi magyarok, ha a Kárpátok koszorújától keletre tekintünk, valamiféle nosztalgikus érzés lesz úrrá rajtunk, az őshaza távolba vesző képe jelenik meg előttünk. Ennek megfelelően a magyar keletkutatók első képviselői jobbra romantikus őshazakutatók voltak, ami persze nem csökkenti tudományos eredményeik jelentőségét. Annak ellenére, hogy a magyar orientalisták vizsgálatainak ösztönzői gazdagabb talajból táplálkoztak, mint nyugati társaiké, és így talán kutatásaik anyagi forrásainak is bőségebbeknek kellett volna lenniük, a hazai keletkutatók általában magányos harcosok maradtak. Ha elszigetelt szélmalomharcukat megunták, külföldi támogatók után néztek. Többnyire sikerrel. Ezért maradt sokuk neve Magyarországon – legalábbis a nagyközönség száma – viszonylag ismeretlen.

Az orientalizmus – ma már szinte politikailag inkorrekt megnevezése – számos tudományterület összefoglaló neve, így önmagában kínálja a napjainkban elengedhetetlen, eredményes csapatmunka lehetőségét. Ugyanakkor ma a Kelettel való foglalatosság már nem csak ábrándos filológiai ügy, hanem húsbavágó gazdasági érdek, kormányzati prioritás. A Dél-Ázsiában egykor figyelemreméltó teljesítményt felmutató honfitársaink közül többek neve már vagy feledésbe merült, vagy teljesen ismeretlen a közvélemény előtt, pedig számos olyan tudós, művész, utazó és üzletember látogatott el ide, illetve élt a szubkontinensen, akik hidat jelentenek hazánk és a dél-ázsiai országok között. Emlékük felidézése, szellemi hagyatékuk ápolása érdekében pályázott a Pécsi Tudományegyetem Természettudományi Karának Ázsia Központja (PTE TTK ÁK) a Modern Geográfus Alapítvánnyal

¹ Dr. Bethlenfalvy Géza és dr. Kirpalani Ágnes emlékére.

² In memoriam Géza Bethlenfalvy and Ágnes Kirpalani.

³ Editor-in-chief, associate professor, Institute of Geography and Earth Sciences, University of Pécs, H-7624, Pécs, Ifjúság u. 6. tesits.robort@gmail.com, +36 20 336 7611, ORCID: 0000-0002-9575-3309

⁴ Member of the Editorial Board, associate professor, Institute of Geography and Earth Sciences, University of Pécs, H-7624, Pécs, Ifjúság u. 6. wilhelm@gamma.ttk.pte.hu, +36 30 0746469, ORCID: 0000-0002-2537-2412

karöltve a Nemzeti Kulturális Alaphoz, egy emlékező konferencia pénzügyi háttérének biztosítását kérve. A teljesség igénye nélkül, csak listászerűen sorra véve azokat a jelentős személyiségeket, akiket 2021-ben, a „Magyarok Dél-Ázsiában” c. konferenciánk idején, valamilyen évforduló köt Dél-Ázsiához:

- *Andrásy Manó* gróf (Kassa, 1821. március 3. – Görz, 1891. április 23.). Születésének 200., halálának 130. évfordulója.
- *Apponyi Henrik* gróf (Bécs, 1885. január 1. – Budapest, 1935. december 5.). 90 éve jelent meg úti- és vadásznaplója Indiából és a Himalájából.
- *Baktay Ervin* (Dunaharaszti, 1890. június 24. – Budapest, 1963. május 7.). 95 éve került sor első, 65 éve második indiai útjára, könyvei kiadásainak számos évfordulója.
- *Batthyány Elemér* gróf (Pest, 1846 – Budapest, 1932. január 8.). Születésének 175. évfordulója.
- *Duka Tivadar* (Dukafalva, 1825. június 22. – Bournemouth, 1908. május 5.). Katonaorvosként 150 éve helyezték Darjeelingbe. 155 éve látogatott haza és tartott előadásokat. 165 éve látogatta meg Kőrösi Csoma sírját Darjeelingben.
- *Erdősi Károly* (Budapest, 1873. május 12. – Budapest, 1945. december 4.). 95 éve indult ázsiai utazásra.
- *Fábri Károly Lajos* (Budapest, 1899. november 18. – Delhi, 1968. július 4.). 85 éve kezdte bejárni Indiát (Pécsett doktorált filozófiából).
- *Ferenczy Árpád* (Győr, 1877. január 15. – Kandy, 1926. december). 95 éve hunyt el.
- *Germanus Gyula* (Budapest, 1884. november 6. – Budapest, 1979. november 9.). Novemberi születés és halálozás, a konferenciát novemberben, a Magyar Tudomány Napjához kapcsolódóan tartottuk.
- *Hatvany (Hatvany-Deutsch) Bertalan* báró (Hatvan, 1900. május 27. – Párizs, 1980. július 24.). A Pécsi Tudományegyetemen szerzett doktorátust, 90 éve jelentette meg az „Ázsia és a nacionalizmus” című művét.
- *Hausegger József* (Selmecbánya, 1700. március 9. – India, 1765.). 290 éve érkezett Indiába.
- *Honigberger János Márton* (Brassó, 1795. március 10. – Brassó, 1869. december 18.). A szinte állandóan mozgásban lévő orvos 160 éve, negyedik indiai útján látogatta meg Calcuttában unokaöccsét, Honigberger Vilmost.
- *Honigberger Vilmos* (Brassó, 1837. – India, 1865. április 4.). 160 éve alapította az Allahabad Conserver című lapot.
- *Kőrösi Csoma Sándor* (Kőrös, 1784. április 4.? – Darjeeling, 1842. április 11.). 190 éve, hogy a calcuttai Bengáli Ázsiai Társaság könyvtárosa lett.
- *Latinovits Géza* (Pest, 1863. – ?). 125 éve beutazta Indiát és felkereste Kőrösi Csoma síremlékét.
- *Leitner Gottlieb Vilmos* (Pest, 1840. október 14. – Bonn, 1899. március 23.). 155 éve kezdte nagy jelentőségű utazásait Indiában, 150 éve tüntette ki Ferenc József Vaskorona-renddel. 135 éve fejezte be szolgálatát az Indian Civil Service-ben.
- *Lóczy Lajos* (Pozsony, 1849. november 4. – Balatonarács, 1920. május 13.). 120 éve lett az MTA rendes tagja.
- *Madarász Gyula* (Pest, 1858. május 3. – Budapest, 1931. december 29.). 125 éve Indiában és Ceylonban dolgozott ornitológusként, 90 éve halt meg.
- *Mocsáry Béláné* (Pomáz, 1845. október 21. – ? 1917.). 120 éve jelent meg indiai úti jegyzeteinek második kiadása.
- *Rehatsék Ede* (Illok, 1819. július 3. – Bombay, 1891.). A Wilson College tanára volt, 130 éve halt meg.
- *Brunner Erzsébet* (Nagykanizsa, 1910. – Delhi, 2001. május 2.). 20 éve hunyt el.
- *Amrita Sher-Gil* (Budapest, 1913. január 30. – Lahor, 1941. december 5.). Halálának 80. évfordulója.

Rajtuk kívül számtalan olyan magyar kapcsolódik a térséghez, akikhez a konferencia időpontjában nem tudunk évfordulót kötni, de kiemelkedő munkásságuk miatt fontos megemlékeznünk tevékenységükről (pl. *Schöffl Ágoston*, az egyetlen hiteles Kőrösi Csoma arckép festője, aki öt évig élt Indiában, vagy *Stein Aurél* a régész-zseni, *Telléry Sándor* pécsi üzletember, aki az 1893. évi chicagói világkiállításon az indiai pavilont szervezte stb.).

A 2021 novemberében a Magyar Tudomány Napjához kapcsolódó „Magyarok Dél-Ázsiában” című konferenciánkat a Magyar Tudományos Akadémia Pécsi Akadémiai Bizottságának székházában rendeztük meg, közösen több szakmai szervezettel, bevonva az érintett dél-ázsiai országok magyarországi diplomáciai képviselőit is. Az egynapos fórum szekcióinak munkájában ingyenesen résztvevők Oxfordtól Delhiig kapcsolódtak be a nap eseményeibe, hiszen a konferenciát hibrid formában tartottuk, a személyes jelenlét mellett az Interneten is követhetővé tettük. A szimpóziumon elhangzott előadásokból összeállított, lektorált, szerkesztett írárok válogatását adjuk most közre a Modern Geográfia hasábjain.

A folyóiratválasztás nem véletlen, hiszen a szerkesztőség a kezdetektől fontosnak tartja az Ázsiával kapcsolatos vizsgálatok eredményeinek közlését. Annál is inkább, mivel a 21. század a kontinens évszázada lehet, különösen akkor, ha a társadalmi-gazdasági fejlődést meghatározó trendek kulcsterületei egymást erősítve játszanak szerepet a globális erőviszonyok átrendeződésében, komoly növekedési potenciált jelentve ezzel Európa számára is. Ezért folyóiratunk hasábjain az alapítástól eltelt másfél évtizedben számos, a térség demográfiai, területi, település- és politikai földrajzi jellegzetességeit is feltáró vizsgálati eredményt közlő írás jelent meg. Ezek folytatásaként a jelen tematikus szám olyan témaköröket érint, amelyek főként hazánk és a dél-ázsiai országok kulturális-tudományos kapcsolataira fókuszálnak, a magyar származású aktorokat állítva középpontba, akik személyiségükkel, munkásságukkal, eredményeikkel hidat képeznek a szubkontinens és a Kárpát-medence között.

A konferencia és a tematikus szám létrejöttében mindenekelőtt köszönetet mondunk a Nemzeti Kulturális Alapnak, amely a megvalósításhoz szükséges forrásokat biztosította, illetve a Magyar Tudományos Akadémia Pécsi Akadémiai Bizottsága munkatársainak, akik a reprezentatív helyszínt és a technikai támogatást adták. Külön köszönet illeti dr. Kubassek Jánost, a Magyar Földrajzi Múzeum igazgatóját, akinek a támogatása nélkül a konferencia nem jöhetett volna létre.